

УДК 069+358.1 + 37.013.42

Тарасенко Людмила Петрівна
старший науковий співробітник,
філія Національного військово-історичного музею України –
Музей ракетних військ стратегічного призначення
(Первомайськ, Миколаївська обл., Україна),
магістрант,
Харківська державна академія культури
tarasenkoludmila@i.ua

Tarasenko Lyudmyla
Master student,
Kharkiv State Academy of Culture;
Senior Research Fellow,
Museum of Rocket troops strategic appointment,
branch of the National Military-Historical Museum of Ukraine
(Pervomaysk, Mykolaiv region, Ukraine)

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

PRACTICAL REALIZATION OF PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF THE MILITARY-HISTORICAL MUSEUM

Анотація

Здійснено загальний огляд та проаналізовано специфіку освітньо-культурної діяльності військових музеїв України щодо впровадження музейної педагогіки, окрім того, охарактеризовано сучасний стан музейної педагогіки, її місце і роль в організації культурно-освітнього процесу у вітчизняних і закордонних військових музеях, подано опис активних форм організації роботи з учнями та студентами.

Ключові слова: музейна педагогіка, музейна комунікація, військово-історичний музей, культурно-освітня діяльність музею, інноваційні педагогічні технології, активні та інтерактивні форми навчання.

Summary

Here is a general review and analysis of the specificity of the educational and cultural activities of the military museums of Ukraine concerning the implementation of museum pedagogy. In addition, the present state of museum pedagogy, its place and role in the organization of the cultural and educational process in Ukrainian and foreign military museums are considered. Active forms of organization of work with students are described.

Key words: museum pedagogy, museum communication, military-historical museum, cultural and educational activities of the museum, innovative pedagogical technologies, active and interactive forms of education.

Одним із важливих напрямів діяльності військово-історичного музею є культурно-освітній, який поширює зміст, значення і цінності музейних колекцій та виправдовує існування закладу як соціокультурної інституції. Сучасна музейна педагогіка вивчає аспекти використання музеїв, історію їх освітньої діяльності, вплив різних форм комунікації на аудиторію; використовує музейне середовище для розроблення і впровадження у практичну діяльність нових методик і програм.

Оскільки музей є місцем взаємодії простору, об'єкта (експоната) і провідника (музейного педагога) з екскурсантами, а його експозиції є засобом виховання у юного відвідувача емоцій, уяви, фантазії та творчої активності, завданням музейного педагога є формування ціннісного ставлення до культурного надбання, пробудження бажання спілкуватися з музейними цінностями. Тому встановлення контакту між музеєм і його аудиторією є однією з актуальних потреб вітчизняних і закордонних музеїв у реалізації свого педагогічного потенціалу. Цій меті підпорядкована і діяльність військово-історичних музеїв – важливих соціальних інституцій – у культурно-освітньому та духовно-патріотичному розвитку юних громадян України.

Нині мотивація відвідання музею докорінно змінилася. Щоб привернути увагу сучасного відвідувача, атмосфера музею має бути цікава і зручна. Тому великого значення набуває роль музею в організації дозвілля. У боротьбі за відвідувача музеї активно використовують нові форми музейної освіти із залученням

інноваційних проектів, спрямованих на виховання музейної культури, тобто здатності розуміти специфічну мову музею, володіти основами візуальної грамотності. Для реалізації цих завдань необхідно створити умови для ефективної роботи з аудиторією. Аналізування цих та інших проблем музейної педагогіки в контексті культурно-освітньої діяльності однієї з філій Національного військово-історичного музею України – Музею ракетних військ стратегічного призначення – актуалізує мету цієї статті.

Музейну мережу Збройних сил України формують військові музеї історичного спрямування, "...основою яких є проведення культурно-освітньої роботи, що сприяє утвердженню славних бойових традицій військ, патріотичному, моральному та естетичному вихованню, підвищенню культурного та освітнього рівня військовослужбовців та інших категорій громадян шляхом поширення військово-історичної інформації, пропагування військової історії України серед широкого загалу громадян"¹.

Розсекречення раніше "закритих" об'єктів дає змогу у Музеї ракетних військ стратегічного призначення вивчати історію вітчизняного ракетного озброєння. Тема атомної війни досі актуальна для сучасного світу, оскільки існує загроза застосування ядерної зброї, що може спричинити загибель всього людства. І саме для запобігання війні використовують ракетні війська, які, з одного боку, є грізною зброєю, створеною людством, з іншого – складовою частиною ядерних стратегічних сил, що гарантують мир, стримують потенційних агресорів і виконують роль ядерного щита держави. Тривалий час інформація про ракетні війська стратегічного призначення була засекреченою. Нині, коли гриф таємності скасовано, музейна програма дає змогу ширше розглянути цю тему. Дорослі екскурсанти, учні та студенти можуть заповнити прогалини у пізнанні цієї сторінки військової історії України. Діти, які відвідують музей, дізнаються цікавинки про рідну країну, можуть прогулятися територією музею, роздивитися дивовижні експонати, гратися та творити.

Засвоєння інформації в музеї передбачає отримання додаткових та альтернативних знань, які неможливо отримати повною мірою в освітніх закладах. Музейні колекції використовують для передачі знань молоді про історію країни часів "холодної війни", згадуються знання, одержані у школі на уроках фізики та початкової військової підготовки.

На жаль, у більшості українських військово-історичних музеїв культурно-освітня діяльність ще не стала масовим явищем, а має стихійний, безсистемний характер та позбавлена достатнього наукового підґрунтя. Прогресивний досвід теоретичної та методологічної роботи закордонних музеїв поширюється досить повільно, хоча цей інтелектуальний імпорт – готові "велосипеди" музейництва – могли б стати доречними для українських музеїв.

В умовах зміни культурних пріоритетів відбувається перегляд місії та соціальної ролі військових музеїв. Є музеї, в яких науково досліджують колекції, але не знають, як їх оригінально і привабливо інтерпретувати – представити юному відвідувачеві так, щоб це було актуально, цікаво, пізнавально, діалогічно, емоційно. Тому співробітники військово-історичних музеїв мусять більше уваги приділяти комунікаційним заходам, проявляти певну емоційність у стосунках із відвідувачами, замінити консерватизм на модерно-креативні програми, використовувати закордонний досвід демократизації музейного іміджу.

Чимало питань (впровадження інноваційних педагогічних технологій, цікавих форм і методів культурно-освітньої діяльності) в Музеї РВСП, як і в багатьох інших музеях країни, досі не вирішені. Робота з дитячою аудиторією переважно передбачає пасивне засвоєння інформації, а музейна педагогіка поки що залишається осторонь. Це пов'язано з відсутністю педагогічної підготовки музейних працівників та підтримки управління освіти на місцевому і загальнодержавному рівнях, а також браком якісних комплексних освітніх програм залучення творчого та інтелектуального потенціалу аудиторії.

Пріоритетним для працівників військово-історичних музеїв є навчання дітей, стимулювання процесів пізнання і розвитку, самостійного творчого осмислення і емоційного сприйняття. Звичайно, до цього мають залучатися обидві сторони. Юному відвідувачу необхідно мати бажання і готовність до спілкування, вміння слухати й чути, що "говорять" експонати. Відповідно, екскурсивод як музейний педагог не лише "озвучує" експонати, а й повинен, залежно від ситуації, стати консультантом, радником, наставником, аніматором, навіть провокатором, піддаючи сумніву звичні судження.

При цьому учні не отримують "готові" знання, а, спираючись на власний досвід і вміння, знаходять спосіб вирішення тієї чи іншої проблеми. Вони висувують гіпотезу, намічають і обговорюють способи перевірки її істинності, аргументують, експериментують, спостерігають, аналізують результати, розмірковують, доводять.

1 Наказ Міністра оборони України від 11.01.2012 № 14 "Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки" // Військовий музей. – 2012. – Вип. 1. – С. 11–40.

Проблемна ситуація змушує дітей усвідомлювати недостатність своїх знань, стимулює до пошуку нової інформації, мотивує до навчання. Учні легше застосовують одержані знання в нових ситуаціях і одночасно розвивають уміння та творчі здібності.

І хоча недоліком проблемного навчання є виникнення певних труднощів під час пошуку шляхів рішення та витрачання на його осмислення більше часу, цей евристичний дослідницький тип навчання розвиває потенціал дитини та відповідає вимогам сучасної педагогіки до виховання інтелектуальної, творчої особистості під гаслом: "Навчати, досліджуючи, і досліджувати, навчаючи".

Військово-історичним музеям необхідно впроваджувати нові стратегії, докорінно змінити організацію освітнього процесу в музейному середовищі. Для активізації сприйняття музейної інформації необхідно розробляти освітні програми, які сприятимуть пробудженню у відвідувачів прагнення долучатися до історії та почуття приналежності до творчої, волелюбної, успішної нації.

Крім дитячої аудиторії, військові музеї у межах виховної роботи у ЗСУ відвідують щойно призвані до армії військовослужбовці. До того ж, співпраця з навчальними закладами і громадськими організаціями, які опікуються військово-патріотичним вихованням та відпочинком молоді, дає змогу активно залучати до оглядин військових музеїв юних патріотів. Це є надзвичайно актуальним, оскільки без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Причому не обов'язково про це говорити буквально – достатньо подавати інформацію у цікавій формі, а відвідувачі самостійно зроблять висновки.

У реалізації педагогічних можливостей сучасного музею важливим є використання технологій музейно-педагогічної діяльності, зокрема, цільових програм – конкретних форм і методів роботи з музейною аудиторією, розрахованих на досягнення визначеної мети. При підготовці таких програм важливо враховувати профільність музею, тематику його експозиційних залів, склад аудиторії (адресатів педагогічного впливу). На цьому шляху цінний, на нашу думку, досвід, накопичений музеями Західної Європи та США.

Необхідно створювати музейно-педагогічні програми, орієнтовані на розвиток творчих здібностей, особистісний розвиток, які передбачали б комплексний підхід з урахуванням виховного, естетичного, освітнього та дозвіллевого аспектів. Їхня головна мета – зацікавити дітей і викликати у них бажання прийти до музею ще раз.

Сучасні динамічні дитячі програми в музеї мають бути насичені ситуаціями, в яких можна проявити активність: щось побудувати, покрутити. Учні початкових класів не завжди можуть вдумливо почитати заплутаний текст і вирішити логічні шаради без допомоги дорослих. Тому для дітей створені розважальні програми з іграми, естафетами, музичними та творчими завданнями з цікавим реквізитом. Упродовж екскурсії спілкування має бути динамічним, захопливим, емоційно-яскравим, позитивно забарвленим, а знайомство з музейним предметом здійснюється переважно за допомогою ігор, міні-вистав, малювання, виготовлення саморобок. Чим молодші діти, тим більше їм потрібно забезпечувати активності. Для дітей відчуття на дотик надзвичайно важливе і необхідно мати такі музейні предмети, які можна використовувати під час занять. Наприклад, у нашому музеї можна потримати в руках справжню вогнепальну зброю (ППШ, гвинтівку Мосіна, револьвер системи Нагана), посидіти у справжньому кріслі за пультом керування і запуску міжконтинентальних балістичних ракет, а на відкритих майданчиках військової техніки – посидіти всередині та зверху військової техніки, полазити по ракеті, танку, БМП, артилерійських гарматах.

Для старших дітей, крім цього, передбачена екскурсія-урок з розбирання та складання пістолета Макарова чи автомата Калашникова, ознайомлення з засобами захисту шкіри та органів дихання (ОЗК) і протигазами. Програми для учнів 5–9 класів передбачають розвиток асоціативно-рефлекторних і пошукових функцій інтелекту; творче і дослідницьке сприйняття музейного предмета, який виступає як об'єкт дослідження, так і знаряддя наукового пізнання. Якщо дозволяти взаємодіяти з предметами, можна викликати у школярів емоційне сприйняття теми заняття, що сприяє усвідомленню та кращому запам'ятовуванню інформації. Військовий музей здатний збагатити дитину враженнями від нових, ще не бачених, предметів, розширити її уявлення про навколишній світ.

Для вирішення освітніх завдань під час музейних імпровізацій у форматі екскурсій-уроків (які дають змогу адаптувати й навчальні програми) доцільно застосовувати методи самостійного оволодіння знаннями і творчої пізнавальної активності. Музейний урок – це творчий проект, корисний для всіх його учасників: школярам він допомагає усвідомити практичний сенс свого навчання, вчителям – отримати нові знання

про предмет, музейникам – відкрити для себе розмаїття культурних і освітніх сенсів музейних експонатів². Пропоновані форми роботи з дітьми спонукають їх думати, переживати, аналізувати.

Розкривати предметний світ допоможуть активні методи, засновані на тому, що юні екскурсанти не повинні пасивно споглядати, слухати та виконувати завдання, а активно діяти під час екскурсії.

Для учнів 10–11 кл. необхідно розробити програми, спрямовані на розвиток духовних потреб, формування емоційно-моральної сфери та ціннісної орієнтації особистості: через уявлення про історичні феномени – до цілісного сприйняття історичної спадщини. Можлива співпраця між музеєм та академічними установами у створенні мультимедійних енциклопедій, віртуальних галерей, інтерактивних просвітницьких програм, інтелектуальних квестів (як нестандартних рішень активізації пізнавальної діяльності). Все це привабить молодіжну цільову аудиторію, і при цьому допоможе потенційним абітурієнтам ухвалити рішення у виборі фаху чи навчального закладу.

Таким чином, військово-історичні музеї позиціонують себе не просто як виставки бойової техніки, а і як просвітницькі організації, що формують особистісне емоційне ставлення до експонатів, історичних фактів, створюють умови для формування світогляду та творчих здібностей. Параметри зазначених програм сприятимуть не тільки поглибленню базових шкільних знань, а й гармонійному становленню особистості, розширенню культурного світогляду і соціальній інтеграції особистості. Важливою умовою виконання цих програм у сучасному музеї є використання інноваційних педагогічних технологій, зокрема активного навчання (заснованого на самопізнанні і розумінні почутого й побаченого) – взаємодію екскурсовода з групою дітей, які мають вважатися рівноправними учасниками й творцями заняття. Це розуміння досягається дидактичними іграми, творчими вправами, питаннями, розв'язуванням кросвордів.

Обмін інформацією, спільне розв'язання проблем, моделювання ситуації, оцінювання дій колег і своєї власної поведінки, вільне висловлення думок учасниками допомагає формулювати ідеї та знаходити рішення. Спілкування з аудиторією та розв'язування окреслених завдань базуються на інтерактивних методах: грі, діалозі, використанні знань та досвіду аудиторії. При цьому музейний педагог працює з групою відвідувачів, які взаємодіють між собою, активізують і стимулюють один одного. Під час проектування такого середовища екскурсовод мусить обдумати організацію взаємодії відвідувача з матеріалом, що сприйматиметься, і самому "піти в тінь", ставши лише помічником. Це – ефективний метод колективного обговорення проблеми чи завдання, пошуку рішень, який спонукає учасників застосовувати уяву та творчі здібності. Інтерактивні методи завжди захоплюють слухачів, пробуджують у них інтерес та мотивацію, навчають самостійному мисленню та діям.

Екскурсовод повинен бути вдумливим професіоналом: навчатися самому, уважно спостерігати, визначати проблеми та створювати стратегії для їх подолання. Музейний педагог повинен вміти будувати динамічний та захопливий сценарій музейного заняття, спираючись на знання основ драматургії і режисури; вчитися по-іншому дивитися на звичні речі, знаходити нові можливості в роботі з музейним простором і експонатами, вміти комунікувати з будь-якою аудиторією, продукувати атмосферу доброзичливості та довіри. Екскурсовод перестає бути центральною фігурою, він лише регулює та організовує навчальний процес, розвиває у собі вміння імпровізувати та "підхоплювати" реакції аудиторії, слухати і чути партнерів по діалогу. Такий підхід дає змогу активізувати навчальний процес, зробити його більш ефективним, цікавим та менш втомлюваним для учасників.

Кожне заняття має містити етап мотивації та актуалізації знань. Якщо дитина не зрозуміла, чому прийшла в музей і навіщо їй це потрібно, подальша діяльність буде малоефективною. Треба руйнувати традиційне уявлення, що в музеї можна тільки слухати і дивитися, щоб діти не сприймали музей як місце, де багато старого і нудного, а з радістю його відвідували, як місце, де можна багато дізнатися і навчитися цікавому. Змінити ставлення до навчання, пробудити інтерес до дослідження і відкриття нового – ось головне завдання музейної педагогіки. Обов'язковим елементом сучасного музейного заняття є зворотний зв'язок, за допомогою якого педагог може критично переглянути свою діяльність, дізнатися, що діти думають про урок. Це можна здійснити за допомогою анкетувань, опитувань, відгуків.

Використовуючи такий підхід в організації своєї діяльності, треба розуміти, якими методами можна формувати у дитини гуманістичну систему цінностей, допомогти йому стати патріотом, громадянином, а не просто передавати йому певну інформацію.

² Цимбаліста М. Навчальні програми та музейні імпровізації. Уроки в Національному музеї у Львові ім. Андрея Шептицького // Музейний простір. – 2015. – № 1–2. – С. 75.

Інноваційні методи роботи з відвідувачами в музеях співіснують з традиційними формами культурно-освітньої діяльності. Але екскурсія стане цікавішою, коли екскурсовод використає елементи дискусії, діалогу, міркувань і пояснень (на відміну від методики навчальної дидактики, коли екскурсовод лише подає інформацію). Це може бути невеликий теоретичний блок (наприклад, міні-екскурсія, міні-лекція), поєднаний з дискусією, грою, роботою в командах³.

Розширити педагогічні можливості вітчизняних музеїв можуть прогресивні форми роботи з аудиторією. Під впливом ідей американських музеєзнавців про комунікативну модель музею, пошуки музейних педагогів спрямовувалися переважно на розуміння відвідувача як активного учасника музейної комунікації: елементи театралізації і рольової гри, спеціалізовані виставки для дітей, людей з особливими потребами, використання нетрадиційних для музею методик (концерти у виставкових залах, костюмовані бали, організація дитячих свят тощо). Для емоційного сприйняття важливо застосувати образно-емоційні прийоми: драматургію, персоніфікацію, емпатію, ігри музейного змісту: ігри-розваги, ігри-подорожі, ігри – графічні вправи, інтелектуально-творчі ігри, які стосуються конкретного предмета чи теми. У культурно-освітній діяльності військово-історичного музею ігри допомагають встановити невербальний контакт аудиторії з музейним предметом, полегшують освітній процес, стимулюють активність учасників. Під час екскурсій школярам можна запропонувати театралізований квест, де використати, зокрема, військові атрибути: протигази, плащі-намети, міношукачі, гранати тощо. Під час невимушеної гри підвищується освітній рівень учасників і виховується повага до історичного минулого нашого народу.

Крім ігор, можна використовувати спеціальні аркуші із завданням, виконати яке допоможуть експонати музею, або заповнення музейних щоденників, у яких можуть бути представлені дитячі малюнки, колажі, аплікації, схеми; виконання домашніх завдань (намалювати, виліпити, придумати назву, загадку, скласти казку тощо). Це сприяє спілкуванню з дітьми, індивідуальному підходу до кожної дитини, кращому засвоєнню навчального матеріалу. Учасники освітнього процесу – не пасивні споживачі інформації, а рівноправні співрозмовники, активні учасники діалогу, під час якого відбувається самонавчання, саморозвиток, стимулюється творча активність. Музейні експонати здатні впливати на інтелект, волю та емоції людини водночас. Полюбивши і засвоївши цінності музейного простору, діти стануть відвідувачами музейних залів і культурних заходів, а отже – інтелігентними, добре вихованими й освіченими людьми.

У Музеї РВСП, специфіка якого полягає у передачі досить складного за змістом історичного матеріалу у формі, доступній для дитячо-учнівської аудиторії відвідувачів музею, доцільно використовувати такі інтерактивні форми роботи, як військово-історична реконструкція чи театралізація, якою можна завершувати кожен велику тему. На основі вивченого матеріалу старшокласники та студенти працюють над створенням сценарію (наприклад, несення бойового чергування розрахунком ракетників, підготовка і проведення пусків ракет з УВП або ПКП). Військово-історична реконструкція є однією з дієвих форм вивчення військової історії, що дає змогу доповнити знання власними яскравими враженнями. Театралізована екскурсія захоплює глядача, який ніби опиняється в часі, коли відбувалися певні історичні події, співпереживає героям. Цікавою музейно-освітньою методикою є інтерактивні екскурсії, що містять діалоги з публікою, майстер-класи, вікторини та інші прояви інтерактивності. Юні відвідувачі із задоволенням опановують нові вміння, проявляють спритність, випробовують фізичний гарт та зміцнюють командний дух.

Для оптимізації педагогічного потенціалу музею необхідне формування постійної аудиторії шляхом створення музейних гуртків, любительських об'єднань, клубів, асоціацій друзів музею, залучення волонтерів – те, чого нині прагнуть закордонні музеї. Педагогічний вплив на людей, які часто відвідують музей, значно сильніший. Клубні форми роботи, адаптовані до музейних умов, можна розглядати як дозвіллі. Проте вони, спираючись на інформативність і аттрактивність музейного предмета, (що лежить в основі діяльності музею) також вирішують освітні, виховні та культурні завдання.

Зниження інтересу до музеїв – загальносвітова тенденція, тому завданням музейної педагогіки є заохочення до відвідування музеїв – особисто чи віртуально. Зважаючи на кількісні показники відвідування музеїв вихованцями дитячих садків, педагоги не завжди налаштовані на співпрацю з класичними музеями. Причинами цього вихователі називають нестачу в музеях фахівців по роботі з дітьми дошкільного віку, обмежену кількість відповідних програм, віддаленість музеїв від ДНЗ, різні бюрократичні нюанси та низький рівень зацікавленості батьків у подібних заходах. Не належать до категорії постійних відвідувачів музеїв і

3 Філатова Н. М. Музей як педагогічний чинник у сучасному суспільстві (з досвіду роботи Меморіального комплексу "Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.") // Наук. зб.: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. "Український технічний музей: історія, досвід, перспективи" (м. Київ, 16 вересня 2014 р.). – К., 2014. – С. 161–162.

шкільні групи. Певним чином ситуацію виправляють пересувні музейні експозиції, які можна запросити до дошкільного закладу чи школи. Але не кожен музей має змогу влаштувати подібні виїзні екскурсії. У цьому випадку можна застосувати віртуальні екскурсії на уроках в школі, які, проте, не можуть замінити живий діалог між артефактом та відвідувачем музею, що передбачає не просто отримання інформації, а емоційно забарвлений пошук особистісного сенсу в кожному музейному об'єкті.

Приваблива для різних категорій відвідувачів інтерактивність, на думку провідних музейних педагогів країни, стає основною тенденцією розвитку музеїв. Інтерактивними стають також музейні сайти, які не тільки пропонують інформацію, але й залучають до спілкування з музеями через анімовані плани і відеопанорами, зручні пошукові системи, ігри, чати, онлайнкову торгівлю квитками, книгами, сувенірами тощо.

Ефективність музейної діяльності залежить від впливу експозиції і різних форм культурно-освітньої роботи на певні категорії відвідувачів. На особливу увагу заслуговує молодь. У наш час саме ця вікова категорія людей має низьку соціальну активність: студенти, які зрідка відвідують музей, пояснюють це браком часу, появою Інтернету як джерела цікавого і нового, та, зрештою, байдужістю до музею. Проте молодь, яка відвідує музей, зазначає, що хоче дізнатися щось нове, збагатити свої знання, тобто сприймає музей як освітній заклад. На думку молоді, при музеї могло б функціонувати молодіжне кафе, використання якого як центру відпочинку залучало б молодих відвідувачів. Тут могли б проводити розважальні заходи, екскурсії-вікторини, фестивалі, історичні реконструкції, тематичні вечори, творчі презентації тощо. Одним із шляхів підвищення ефективності роботи вітчизняних музеїв є приєднання до інтеграційних процесів – створення комплексів “музей-бібліотека”, “музей-клуб”, “музей-парк-кафе”, “музей-театр” з єдиним керівництвом та спільною програмою діяльності, які, окрім культурних функцій, виконують і певні соціальні. Подібна тенденція є і в Україні: поступова ревіталізація наявних моделей військових музейних закладів, що з часом призведе до створення культурно-дозвілєвих комплексів.

Деякі форми роботи, що використовують у музеях військово-історичних профілів, вважають традиційними. До нетрадиційних форм, запозичених з інших сфер культури, освіти і науки, належать “ніч в музеї”, музейні олімпіади, конкурси, КВК, “весілля у музеї”, новорічна ялинка, дні народження тощо. У боротьбі за аудиторію музеїв світу, в роботі з дитячою, молодіжною, дорослою аудиторією вдаються до різних заходів: комп'ютеризуються, запозичують прийоми з коміксів, персонажів з мультфільмів, залучають інтерактивні, ігрові технології.

Поєднання традиційних та інноваційних форм і методів роботи військово-історичного музею дехто розцінює як знищення специфіки закладу, перетворення його на суто розважальний заклад. Але, зважаючи на пріоритетну рекреаційну функцію музею (освіта через розвагу), “музеї-підручники” втрачають свою актуальність, а інноваційні методики і форми значно збагачують і доповнюють традиційні форми роботи музею.

Нині в Україні набуває популярності поширена в Європі музейна співпраця, коли музеї об'єднуються у мережі та комунікують. Методичні музейні осередки (методичне об'єднання “Музейна педагогіка”⁴, “Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді”) опікуються питаннями організації роботи музейних кімнат та міні-музеїв, а також методикою подання інформації маленьким та юним відвідувачам. Для підвищення ролі українських музеїв у військово-патріотичному вихованні особового складу ЗСУ та громадян України створено “Асоціацію військових музеїв”.

Відвідування Музею РВСП під час шкільних канікул традиційне для освітньої системи Первомайщини. У травні та жовтні дитяча спільнота заповнює музейний заклад. А чи потрібна їм просто екскурсія? Музейні працівники звикли до того, що до кожної групи екскурсантів треба пристосовуватися, враховувати їхні особливості й вік. Тут доцільно буде застосувати музейну педагогіку, програми якої допомагають дітям більш детально і свідомо вивчити музейну колекцію, ознайомитися зі специфікою роботи музею. Чим раніше музей увійде до сфери виховання дитини, тим ефективнішим виявиться його вплив. Школярі, які приходять до музею впродовж навчального року, щоразу по-новому сприймають музейну інформацію. Тому музеї вважають перспективною роботу з дітьми, розуміючи, що створюють перше враження про поняття “музей”, яке супроводжуватиме людину все життя. Якщо суспільство сприймає музей не як місце, куди строєм ведуть дітей (попередивши, що в музеї не кричать, не говорять, не чіпають нічого руками), а як місця, де цікаво, де можна перевірити історію на істинність.

⁴ Андресюк Б. Роль військових музеїв у збереженні військово-історичної спадщини //Український військовий музей. – 2010. – № 2. – С. 3.

Закордонний досвід демонструє створення спеціальних музеїв для дітей. Такі заклади успішно працюють у США, Швеції (музей Юнібакен), Німеччині, там діти можуть зустрітися з улюбленими казковими героями, переглянути виставу, придбати книжку, сувенір, іграшку, узяти участь у творчих заняттях.

Є дві моделі дитячих музеїв – американська і європейська. Першочерговим завданням американської моделі є занурення дитини у стихію гри та пригод, щоб непомітно передати знання і дати можливість самостійно зробити відкриття. Ігрові методи та ігровий простір виходять на перший план. На відміну від американської, в європейській моделі велике значення приділяється музейним експонатам: завдяки “зустрічі з іншою реальністю” діти можуть відчувати причетність до своєї мрії і культури, а також культури інших держав і народів.

Вивчення закордонного та новітнього вітчизняного досвіду дає змогу по-новому розглянути використання як традиційних, так і нетрадиційних форм музейної комунікації, ідеї та підходи яких часто слугують стартовим матеріалом для побудови нових форм роботи з учнями (як в музеї, так і за місцем їх навчання), виховання молодого покоління на кращих традиціях історії та культури рідного краю, формування музейної культури і традиції системного відвідування музею⁵.

Іноземні музеї демонструють креативність у зацікавленні дитини і наданні їй певної пізнавальної інформації, враховуючи досвід дитини, перетворюючи навчання у гру, підбираючи матеріал, насамперед цікавий сучасним дітям. Музей може стати центром сімейного дозвілля, де з дітьми працюють досвідчені педагоги; батьки ж або проводять час з малечею, або спілкуються в музейному кафе та крамниці, на виході залишаючи гроші в музейній скринці як гонорар за приємно проведений час.

У висновку нашого дослідження, зазначимо, що діяльність військових музеїв є насправді інноваційною і передбачає залучення дітей до активного використання музейних експонатів та їхніх копій, творчої діяльності та імпрровізації, а не лише до пасивного споглядання. У майбутньому передбачається створення екскурсій, зорієнтованих як на спеціальну, так і на широку аудиторію, зокрема шкільну та дошкільну; квести-екскурсії, інтерактивні читання, художні майстер-класи, покази науково-популярних 3D-фільмів, профорієнтовані семінари для підвищення кваліфікації музейних співробітників.

Для військово-історичних музеїв музейна педагогіка є універсальним інструментом як для здобуття знань, так і формування пізнавального інтересу до певного матеріалу у сфері академічної й неформальної освіти, рекреації та відпочинку; залучення різновікової аудиторії, застосування різноманітних дидактичних методів та прийомів. Вдале поєднання різних методів музейної педагогіки дає змогу не тільки передавати знання, а й власне розвивати військово-історичний музей, головною метою якого є виховання патріотизму, вірності військовим традиціям українського народу.

Зазначимо, що усі музейно-педагогічні проекти і програми спрямовані на реалізацію інтерактивної педагогічної взаємодії та діалогу з відвідувачами у музейному просторі. Вони дають змогу “оживити” цей простір, наповнити його новим змістом та ідеями, забезпечити комунікацію між відвідувачами та створити нове середовище навчання, що є надзвичайно актуальним у контексті реформування системи освіти України та розвитку музеєфікації⁶.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Андресюк Б.* Роль військових музеїв у збереженні військово-історичної спадщини // Український військовий музей. – 2010. – № 2. – С. 3.
2. *Вайдахер Ф.* Загальна музеологія: посібник. – Львів: Літопис. – 2005. – 630 с.
3. *Караманов О. В.* Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні // Матеріали науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 24–25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – Київ: НКПІКЗ, 2013. – С. 35–37.
4. *Караманов О. В.* Методичні аспекти розробки й упровадження музейно-педагогічних програм і проектів в освітньому просторі України // Матеріали Другої науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 25–26 вересня 2014 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – Київ: НКПІКЗ, 2014. – С. 38–41.
5. *Карпов В., Денисюк Ж., Збанацька О.* Музейна евристика: теоретичні основи та практична реалізація //

⁵ Музейна педагогіка, методичне об’єднання / [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://dnz156.dnepredu.com/ru/site/metodichne-obednannya-mu.html> (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

⁶ *Караманов О.В.* Методичні аспекти розробки й упровадження музейно-педагогічних програм і проектів в освітньому просторі України. – К., 2014. – С. 38–41.

Бібліотекознавство, документознавство, інформологія / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – 2017. – № 1. – С. 19–26 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=bdi_2017_1_5 (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

6. *Мартем'янова Н. С.* Музейна педагогіка в організації культурно-освітньої діяльності музею // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 39. – С. 257–263 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=hak_2013_39_34 (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

7. Музеї при навчальних закладах – центри патріотичного виховання учнівської молоді (Міжнародний центр дитячо-юнацького туризму “Позашкілля”). – 2011. – № 1.

8. Музейна педагогіка, методичне об'єднання / [Електронний ресурс]: Саксаганський район. ДНЗ № 156. – Режим доступу: <http://dnz156.dnepredu.com/ru/site/metodichne-obednannya-mu.html> (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

9. Наказ Міністра оборони України від 06.03.2002 № 95 “Положення про організацію діяльності військових музеїв та музеїв (кімнат) бойової (трудової) слави у Збройних силах України” / Військовий музей. – 2003. – Вип. 4. – С. 30.

10. Наказ Міністра оборони України від 11.01.2012 № 14 “Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки” / Військовий музей. – 2012. – Вип. 1. – С. 11–40.

11. Наказ Міністра оборони України від 05.02.2013 № 78 “Про затвердження Концепції ідеологічної роботи у Збройних силах України” / Військовий музей. – 2013. – Вип. 1. – С. 10–40.

12. *Ортинський В. Л.* Педагогіка вищої школи: навч. посібн. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

13. *Трунова М.* Секрети музейної педагогіки: з досвіду роботи // Дошкільне виховання. – 2006. – № 4. – С. 38–42.

14. *Філатова Н. М.* Музей як педагогічний чинник у сучасному суспільстві (з досвіду роботи Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.”) // Науковий збірник. Матеріали X-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції “Український технічний музей: історія, досвід, перспективи” (м. Київ, 16 вересня 2014 р.). – Київ: НАУ, 2014. – С. 161–162.

15. *Хуторський О.* Інноваційна практика навчання // Журнал “Відкритий урок: розробки, технології, досвід”. – № 1/2008 / [Електронний ресурс]: Овіта.уа. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1200/> (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

16. *Цимбаліста М.* Навчальні програми та музейні імпровізації. Уроки в Національному музеї у Львові ім. Андрея Шептицького // Музейний простір. – 2015. – № 1–2. – С. 75.

17. Афоризми / [Електронний ресурс]: Курси ораторського мистецтва та майстерства об'єднання. – Режим доступу: http://www.orator.ru/aforizmy_1.html (дата звернення: 26.07.2018). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. *Andresiuk B.* Rol viiskovykh muzeiv u zberezhenni viiskovo-istorychnoi spadshchyny // Ukrainskyi viiskovyi muzei. – 2010. – № 2. – С. 3.

2. *Vaidakher F.* Zahalna muzeolohiia: posibnyk. – Lviv: Litopys. – 2005. – 630 s.

3. *Karamanov O .V.* Suchasni tendentsii rozvytku muzeinoi pedahohiky v Ukraini // Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii “Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy” (Kyiv, 24–25 veresnia 2013 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk. – Kyiv: NKPIKZ, 2013. – С. 35–37.

4. *Karamanov O. V.* Metodychni aspekty rozrobky u uprovdzhennia muzeino-pedahohichnykh prohram i proektiv v osvithomu prostori Ukrainy // Materialy Druhoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy” (Kyiv, 25–26 veresnia 2014 r.) / Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk. – Kyiv: NKPIKZ, 2014. – С. 38–41.

5. *Karpov V., Denysiuk Zh., Zbanatska O.* Muzeina evrystyka: teoretychni osnovy ta praktychna realizatsiia // Bibliotekoznavstvo, dokumentoznavstvo, informolohiia / Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. – 2017. – № 1. – С. 19–26 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/

cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=bdi_2017_1_5 (data zvernennia: 26.07.2018). – Nazva z ekrana.

6. *Martemianova N. S.* Muzeina pedahohika v orhanizatsii kulturno-osvitnoi diialnosti muzeiu // *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*. – 2013. – Vyp. 39. – S. 257–263 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=hak_2013_39_34 (data zvernennia: 26.07.2018). – Nazva z ekrana.

7. Muzei pry navchalnykh zakladakh – tsentry patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi (Mizhnarodnyi tsentr dytiacho-yunatskoho turyzmu “Pozashkillia”). – 2011. – № 1.

8. Muzeina pedahohika, metodychne obiednannia / [Elektronnyi resurs]: Saksahanskyi raion. DNZ № 156. – Rezhym dostupu: <http://dnz156.dnepredu.com/ru/site/metodichne-obednannya-mu.html> (data zvernennia: 26.07.2018). – Nazva z ekrana.

9. Nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 06.03.2002 № 95 “Polozhennia pro orhanizatsiiu diialnosti viiskovykh muzeiv ta muzeiv (kimnat) boiovoi (trudovoi) slavy u Zbroinykh sylakh Ukrainy” / Viiskovy muzei. – 2003. – Vyp. 4. – S. 30.

10. Nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 11.01.2012 № 14 “Pro zatverdzhennia Prohramy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroinykh sylakh Ukrainy na 2012–2017 roky ta Perspektyvnoho planu realizatsii Prohramy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroinykh sylakh Ukrainy na 2012–2017 roky” / Viiskovy muzei. – 2012. – Vyp. 1. – S. 11–40.

11. Nakaz Ministra oborony Ukrainy vid 05.02.2013 № 78 “Pro zatverdzhennia Kontseptsii ideolohichnoi roboty u Zbroinykh sylakh Ukrainy” / Viiskovy muzei. – 2013. – Vyp. 1. – S. 10–40.

12. *Ortynskyi V. L.* Pedahohika vyshchoi shkoly: navch. posibn. – Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2009. – 472 s.

13. *Trunova M.* Sekrety muzeinoi pedahohiky: z dosvidu roboty // *Doshkilne vykhovannia*. – 2006. – № 4. – S. 38–42.

14. *Filatova N. M.* Muzei yak pedahohichni chynnyk u suchasnomu suspilstvi (z dosvidu roboty Memorialnoho kompleksu “Natsionalnyi muzei istorii Velykoi Vitchyznianoї viiny 1941–1945 rr.”) // *Naukovyi zbirnyk. Materialy X-yi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii “Ukrainskyi tekhnichni muzei: istoriia, dosvid, perspektyvy”* (m. Kyiv, 16 veresnia 2014 r.). – Kyiv: NAU, 2014. – S. 161–162.

15. *Khutorskyi O.* Innovatsiina praktyka navchannia // *Zhurnal “Vidkryty urok: rozrobky, tekhnolohii, dosvid”*. – № 1 / 2008 / [Elektronnyi resurs]: [Ovita.ua](http://osvita.ua/school/method/1200/). – Rezhym dostupu: <http://osvita.ua/school/method/1200/> (data zvernennia: 26.07.2018). – Nazva z ekrana.

16. *Tsymbalista M.* Navchalni prohramy ta muzeini improvizatsii. Uroky v Natsionalnomu muzei u Lvovi im. Andreia Sheptytskoho // *Muzeinyi prostir*. – 2015. – № 1–2. – S. 75.

17. Aforyzmy / [Elektronnyi resurs]: Kursy oratorskoho yskusstva y masterstva obshchhenia. – Rezhym dostupu: http://www.orator.ru/aforyzmy_1.html (data obrashchenia: 26.07.2018). – Nazvanye s ekrana.